

II. SZEKCIÓ

KÖZVETLEN TÁMOGATÁSOK A VIDÉKFEJLESZTÉS SZOLGÁLATÁBAN

A magyar KAP kifizető ügynökség más tagállamok működő ügynökségei viszonyában

MAGYARNÉ KNAP Diána

Békés Megyei Kormányhivatal AVTF, Békéscsaba, Temető sor 8., magyarne.diana@bekes.gov.hu

Bevezetés

2004. május 1-jei Európai Unió (EU) csatlakozásunk óta jelentős mértékű támogatásra jogosultak gazdálkodóink a Közös Agrárpolitika (KAP) keretében. A támogatások azonban nem „talált pénzek”, hanem adott jogszabályokban lefektetett követelmények teljesítése esetén járnak. Az agrártámogatások sok esetben a magyar gazda gazdálkodói életképességét jelenthetik, így a szabályok megismerése és követése kiemelt érdek, és kiemelt szerepe van a magyar kifizető ügynökségnek, mely a támogatások folyósítására, a támogatások jogosságának ellenőrzésére hivatott. Célom a magyar kifizető ügynökség megszervezésének és megvalósításának bemutatása a kiválasztott, gazdaságilag és társadalmilag eltérő három másik tagállam, Ausztria, Románia és Szlovénia kifizető ügynökségi rendszerének tükrében.

Irodalmi áttekintés

Tagságunk az Európai Unióban keményen megszoigált siker, meghatározó esemény az ország történelmében. Lehetőség arra, hogy immár minden területen szerves részévé váljunk a fejlett Európának, sőt, beleszóihassunk a kontinens jövőjének alakításába. Unió részvételünk egyrészt védelmet kínál a külvilág esetleges negatív hatásaival szemben, másrészt lehetőséget ad a társadalom túlnyomó többsége számára ígéreates gazdasági-társadalmi felemelkedésre. Ez azonban nem történik meg önmagától csak kemény munka árán érhetünk el sikereket. Belépésünk az európai integrációba megnyitotta az utat e siker felé, de önmagában nem garantálja azt. Számos ország korábbi évtizedekre visszanyúló tapasztalata igazolja, hogy az eséllyel lehet élni, de lehet kihasználatlanul hagyni. (Inotai, 2005)

A csatlakozással részesei lettünk a Közös Agrárpolitikának, mellyel jelentős támogatási források nyíltak meg agrár- és vidékfejlesztési célokra. A támogatások elbírálása, folyósítása tagállami kifizető ügynökségeken (KÜ) keresztül történhet, az első magyar kifizető ügynökség a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal (MVH) volt. AZ MVH működését 2003. július 1-jén a SAPARD Hivatal és az Agrárintervenció Kőzpont általános jogutódjaként kezdte meg. Az MVH jogállását a 256/2007. (X. 4.) Kormányrendelet határozta meg, az agrárpolitikáért felelős miniszter irányítása alá tartozott és központi hivatalként működött, mint központi költségvetési szerv. 2017. január 1-től a kifizető ügynökség új struktúrában működik tovább, az MVH szétválásos jogutódlással megszűnt, a Magyar Államkincstár a kifizető ügynökség, delegált feladatként a megyei kormányhivatalok látnak el ügyintézői és ellenőri feladatokat. A kifizető ügynökségek átszervezése a társadalmi igények mentén nem egyedülálló az EU-ban.

Az Európai Unió hivatalosan a maastrichti szerződés 1993. november 1-jei hatályba lépésével jött létre. 1995-ben Ausztria, Svédország és Finnország csatlakozott az újonnan létrehozott unióhoz. Az osztrák gazdaságpolitikának a csatlakozással az ország magas fejlettségi szintje ellenére igen nagymértékben alkalmazkodnia kellett. A mezőgazdaság volt az egyik legérzékenyebb terület. Támogatottsága jóval magasabb, és ami fontos, hogy eltérő volt az unióhoz képest. Az osztrák garantált felvásárlási árak rendszerét meg kellett változtatni, és az unió közös agrárpolitikáját kellett életbe léptetni. A legfontosabb változásként megnőtt a jövedelemtámogatás szerepe a termékek felvásárlásának támogatásával szemben. (A jelszó: „a farmereket támogassuk, ne a túltermelést”.) Az olcsóbb agrártermékek importja miatt nőtt a piaci verseny, csökkentek az élelmiszerárak. Ami jó hír a fogyasztóknak, rossz az agrártermelőknek. A kis agrárgazdaságok helyzete romlott, a nagyobb gazdaságok viszont növelik EU-ba irányuló kivitelüket. Az EU-ban az átlagos mezőgazdasági üzemméret 16,4 hektár, Ausztriában csak 12,9 hektár, holott az elemzők az unió átlagot is túl alacsonynak tartják távlataiban a rentábilis működéshez. Az osztrák mezőgazdaság legfőbb problémája a nem kielégítő üzemméret, a túl drága termelés, az értékesítési hálózat relatív fejletlensége, és az, hogy a kis agrárgazdaságok nem rendelkeznek megfelelő tőkeerővel, szervezettséggel, munkaerővel és gyakorlattal ahhoz, hogy önmaguk exportáljanak, és fellépjenek a külföldön. A csatlakozás nyomán elodázhatatlanná vált az agrárszektor átalakítása, amelyhez jelentős brüsszeli struktúraátalakítási támogatást sikerült kiharcolni. (Kőrösi, 2004)

Ausztriában összesen három kifizető ügynökség működik. Az Agrarmarkt Austria (AMA) KÜ az agrártermékek bel- és külföldi piac-és árfigyelését, az agrártermékek minőségjavítását és marketing tevékenységet végez. Az AMA ügynökség a borpiaci rendtartáson kívül az összes többi piaci rendtartás adminisztrációját végzi. Ezen kívül feladatai közé tartozik az intervenció, az import- és exportengedélyezés, a kvóták kezelése, az EU-támogatások kezelése, az állománybecslés és a környezetvédelmi intézkedések. A két másik kifizető ügynökség a Salzburg-i Vámhivatal, mely az export-visszatérítésekkel foglalkozik, és a Mezőgazdasági és Erdészeti Minisztérium Piaci Rendtartások Szekciójának Bor Marketingért felelős egysége (BMLFVIVI B 8), ami a borpiaci rendtartás kifizető ügynöksége. Az osztrák AMA kifizető ügynökség nagyon sikeres az EU támogatások – különösen pedig a pályázatos vidékfejlesztési támogatások – kiaknázásában felmutatott jártasság tekintetében. Továbbá magas

színvonalú informatikai rendszerei és informatikai biztonsága, valamint a gazdák elektronikus úton való pályázását elősegítő internetes felületek kialakításában is élen járt. (Hutvágnerné, 2012)

Szlovénia 2004. május 1-jén csatlakozott hazánkkal együtt az Unióba, az EU-hoz csatlakozó országok között a kisebbekhez tartozik. Az EU-csatlakozási tárgyalások folyamán Szlovénia a „kevés problémát okozó” országok közé tartozott, mert fejlettségi szintje alapján a csatlakozó közép-európai országok közül kiemelkedik, és törekedett a minél kevesebb mentesség kérésével is fokozatosan, de határozottan hozzáigazítani a hazai struktúrákat az uniós követelményekhez. (Bakács, Novák, Túry 2004)

A 2004-ben csatlakozó államok közül Szlovénia minden bizonnyal az egyik legdinamikusabban fejlődő, az EU agrár- és vidék felzárkóztatását célzó SAPARD előcsatlakozási támogatását teljes körűen kiaknázni tudó új tagállam volt. A rendkívül átgondolt agrárpolitikán alapuló, a Közös Agrárpolitika végrehajtásának intézményrendszerét tudatosan és fokozatosan kiépítő ország 2000 óta működteti az EU közvetlen támogatási rendszerén alapuló nemzeti közvetlen támogatási rendszerét, mely az Uniós támogatások igénybevételének gyakorlóterepeként szolgálta szlovén gazdák számára. Szlovénia agrárszabályozást végrehajtó rendszerének kialakítása mindenkinek pozitív példaként szolgál. (Neszemlyi, 2005) Szlovénia kifizető ügynöksége az Agrárpia és Vidékfejlesztési Kifizetési Ügynökség. A csendben és sikeresen csatlakozó országban, alapos előmunkálatai révén nagy meglepetések nem érték sem a kormányzatot, sem a támogatásokat igénylő gazdákat sem. A szlovénnal szemben a román mezőgazdaság számára nagy kihívást jelentett a csatlakozás, mivel igen nagy a mezőgazdaság jelentősége a foglalkoztatás és a GDP tekintetében, illetve földbirtok és üzemszerkezetét (az unióban leginkább szétaprózódott mezőgazdasági területek és kisgazdaságok rendszere) tekintve a tagországokhoz képest jelentős különbségeket mutatott. A 2007-ben csatlakozó Romániában kezdetben két kifizető ügynökség működött. Az APIA, a Mezőgazdasági és Intervenciós Kifizető Ügynökség és az APDRP, a Vidékfejlesztési és Halászati Kifizető Ügynökség. Az APIA-n keresztül történt az EMGA forrásainak leigénylése és kifizetése, az APDRP pedig az EMVA pénzalapokat kezelte és a halászati támogatásokat intézte. 2014. január 1-től összevonásra kerül a Romániában addig külön működő két kifizető ügynökség. Az összevonás nem volt érzékelhető az APIA működésében. Az APDRP az EU ellenőrző szervei által több alkalommal kapott súlyos elmarasztalást amiatt, hogy nem tudta azt a célt elérni, amire létrehozták. (APIA honlap, 2015)

Anyag és módszer

A magyar kifizető ügynökséget más tagállamok elemzésén keresztül, azokkal összehasonlítva mutatom be. Három másik tagországot választottam ki, a választásom Ausztriára, Szlovéniára és Romániára esett. A kiválasztás alapja az adott tagállam csatlakozásának időbelisége volt a magyar csatlakozáshoz képest, azaz egy olyan tagállam, amely előttünk csatlakozott az unióhoz, egy, amely velünk egyszerre, és egy, amely utánunk. Az elemzés módszere az összehasonlítás, melynek alapja a magyar helyzethez való lényegi hasonlóságok, különbségek feltárása volt, az összehasonlítás módszerül a felkészültséget választottam, mely tagállamok voltak felkészültebbek a KAP-ra, egyrészt közigazgatásilag a kifizető ügynökség felállítására, másrészt az ügyfélkör tekintetében a szabályoknak való megfelelés tükrében.

Eredmények és értékelésük

A magyar agrárstruktúra alapjaiban különbözik az osztráktól. Hazánkban, alapul véve a területalapú támogatásra benyújtott kérelmeket jellemzőek a jogi személyként működő nagygazdaságok, melyek mellett sok a kisbirtok, melyeket leginkább az idősebb korosztály művel/műveltet, és ők nem tudják kinek átadni a gazdaságot. Olyan, megfelelő méretű területtel rendelkező családi gazdaság, mint amilyenek Ausztriában vannak, itt – történelmi okokból – csak igen kevés létezik. Ausztriában szinte csak családi gazdaságok vannak, az ezer hektár feletti nagyüzemek ritkaságnak számítanak. A gazdaságok eleve sokkal jobb technikai feltételek mellett gazdálkodnak, mint magyar versenytársaik, akiknek még mindig nagy a lemaradásuk ezen a téren. Magyarországon igencsak tökehiányos a gazdálkodás, bár ez a KSH utóbbi éveinek adatai alapján javulást mutat, az uniós támogatások karöltve járnak finanszírozási lehetőségekkel. Viszont többek között az időjárás kockázatok, a támogatások lehívásához szükséges összetett feltételrendszer, kötelezettségek okán a bankok nem szívesen finanszírozzák a mezőgazdasági tevékenységet. További fontos különbség a tulajdonviszonyok területén van. Zimmerl osztrák agrárattasé régóta figyeli és vizsgálja a különbségeket, meglátása szerint Ausztriában a bérelt területek aránya alig 25 százalék, míg Magyarországon több mint 2/3-át bérlik a földnek, a területalapú támogatások földhasználat vizsgálata erről teljes képet tud adni. Az érdekképviselő területén is sokkal erősebbek voltak az osztrákok, bár hazánk is nagyot lépett a Nemzeti Agrárgazdasági Kamara létrehozásával, mely célja épp az, hogy egy erős érdekérvényesítő képességgel bíró, egységes érdekképviselői szervezet működjön nálunk.

Szlovénia földrajzát vizsgálva számos elektronikus enciklopédia elérhető, melyek szerinti adatok azt támasztják alá, hogy területi képe is teljesen mást mutat hazánkétól, földrajzi adottságai miatt az ország 20.000 km² nagyságú területének igen kis része, alig negyede áll mezőgazdasági művelés alatt. A szántóföldi növények és a kert területe körülbelül 170.000 hektár, a gyepek 300.000 hektár, az állandó kultúrával borított terület 30.000 hektár. Említésre méltó, hogy az ország területének felét erdő borítja. A mintegy 92.000 magántulajdonban lévő, részmunkaidőben

művelt gazdaság 6%-a rendelkezik 10 ha-nál nagyobb területtel. A számokkal játszva tehát megállapítható, hogy az igazán kicsi kisgazdaságok a mérvadók. A szlovén kifizető ügynökség alapvetően különbözik a magyartól abban, hogy a kifizető ügynökség nem rendelkezik területi hálózattal. Az intézmények működése és vezetése szempontjából ez abban jelent könnyebbséget, hogy így nem jelentkezik központi szinten a rengeteg koordinációs feladat és az egységes eljárásrend is könnyebben kialakítható. Magyarországon, a KSH adatait alapul véve a csatlakozást követően, a termelők nagyobb száma és mezőgazdaságilag hasznosított terület nagysága miatt nem járható ez az út (KSH Magyarország mezőgazdasága, 2013).

Románia a szervezettség, az informatika, de főként a birtokpolitika terén mutat hazánktól lemaradást. Az APIA nyilvántartásában szereplő mintegy 1,1 millió, agrártámogatásban részesülő hazai gazda mindössze egyharmada a ténylegesen mezőgazdasággal foglalkozó gazdatársadalomnak. A fennmaradó kétmillió kisgazdaság eddig sem felelt meg a kifizetési ügynökség által megszabott 0,3 hektáros minimális parcellanagyságnak, és a legalább egyhektáros farmméretnek. Bár a kisgazdaságok száma évről évre csökken, a romániai mezőgazdaság távol áll még attól a gyökeres struktúraváltástól, amely a legtöbb uniós agrárágazatot jellemzi. A 2015-től életbe léptetett új agrártámogatási rendszer ennek a stratégiának van alárendelve. Alapelve szerint a 30–60 hektár közötti gazdaságokat akarja helyzetbe hozni, hogy középtávon ez a farmméret legyen a román mezőgazdaság tartópillére. Szakemberek szerint bizakodásra adhat okot, hogy az összes uniós forrás közül Románia a mezőgazdasági támogatások lehívása terén teljesített eddig a legjobban. (Makkay, 2015)

Következtetések

A kiválasztott tagállamok kifizető ügynökségi rendszerének bemutatása, valamint az MVH-nak a három másik tagállam, Ausztria, Szlovénia és Románia kifizető ügynökségeivel való összehasonlítása alapján a következő következtetéseket vontam le.

Az osztrák kifizető ügynökség pozitívumait alapul véve elmondható, hogy a pályázatos vidékfejlesztési támogatások kiaknázásában való jártasság területén még van mit behozzon Magyarország. A jelenlegi új struktúrában, amikor is a vidékfejlesztés már a Miniszterelnökség irányításával működik, épp ez a kormányzati terv, így az elkövetkező ciklus eredményei lesznek a siker mutatói majd. Az osztrák területben nem szabad azonban elfelejtenünk az egyik legnagyobb sikerről, amit hazánk tudhat a magáénak. Az osztrákok informatikai rendszere híresen jó, az élen jártak az osztrák gazdák elektronikus úton való pályázását elősegítő internetes felületek kialakításában. Azonban hazánk is igen erős ebben a mezőnyben, az Egységes Kérelem elektronikus beadása a tagállamok között elsőként került bevezetésre 2008-ban. Továbbá az MVH informatikai rendszere (főként tekintettel a 2015 októberében zárult IIER 2 projektre, mely számos fejlesztést eredményezett) alapján a tagállamok soraiban szép helyezéssel bírunk, ezt erősíti a MePAR, és az ún. GIS rendszer alkalmazása a helyszíni ellenőrzés során, ami egyedi fejlesztés eredménye. (Szekeres,2014) A szlovén rendszerrel a legkönnyebb összehasonlítani a hazai viszonyokat, mivel egyidős a tagságunk az EU-ban. Szlovénia mindvégig előttünk járt a kifizető ügynökségi rendszerének kialakításában. Minden egyes szükséges folyamatot időben lépett meg, a csatlakozás előtt megtörtént a nemzeti jogszabályok EU harmonizációja, az ország ez alapján vezette be a csatlakozás előtt a nemzeti közvetlen támogatásokat, így a csatlakozás időpontjára a szlovén gazdálkodók már nagy gyakorlattal rendelkeztek a támogatások végrehajtása és igénybevétele területén. Ehhez képest Magyarország a csatlakozást megelőző másfél-egy évben tett erőfeszítések árán hozta be a rendszer kiépítésében lévő lemaradását és alakította ki kifizető ügynökségi rendszerét. Romániával összevetve hazánk kifizető ügynökségi rendszerét elmondható, hogy Romániának van még mit behozni a szervezettség, és az informatika terén, illetve meglátásom szerint a legégetőbb probléma a birtokpolitika terén van. Pontosabban a közhiteles nyilvántartás hiánya és az elaprózódott kisgazdaságok nagy száma együttesen struktúraváltást követel. Románia részére, mint az EU tagállamok sereghajtója számára példa lehet akár a magyar rendszer is.

Összefoglalás

Ausztria, Szlovénia és Románia kifizető ügynökségi rendszerével összehasonlítva elmondható, hogy egy „régebbi” tagállam, Ausztria viszonylatában informatikailag hasonlóan sikeres vagyunk, míg a vidékfejlesztési pályázatok területén van mit tanulnunk nyugati szomszédunktól, a jelenleg futó Vidékfejlesztési Program sikere esetén még bizonyíthatunk. A velünk egy időben csatlakozó Szlovénia mindig előttünk járt, szervezésben, EU jogharmonizációban és igazából minden egyes szükséges folyamatot időben lépett meg, így ezekre tekintettel a csatlakozás idejére a szlovén gazdálkodók már nagy gyakorlattal rendelkeztek a támogatások végrehajtása és igénybevétele területén. Ehhez képest Magyarország a csatlakozást megelőző másfél-egy évben tett erőfeszítések árán hozta be a rendszer kiépítésében lévő lemaradását és alakította ki kifizető ügynökségi rendszerét. Romániával összevetve hazánk kifizető ügynökségi rendszerét nagyjából olyan jó példa vagyunk nekik, mint annak idején Szlovénia nekünk. Azt gondolom, hogy a magyar kifizető ügynökség a nemzeti igények, gazdálkodói érdekek mentén a változásokhoz folyamatosan alkalmazkodik. A 2017. január 1 óta fennálló új kifizető ügynökségi struktúra szakembergárdájának célja, hogy tevékenységét ügyfelei mind nagyobb megelégedésére, a társadalom elvárásainak megfelelően végezze és a rendelkezésre álló támogatási keretek teljes mértékű felhasználása mellett tegye lehetővé a határidőben történő kifizetést - ezzel biztosítva a magyar vidék felzárkózásának uniós forrásokban rejlő lehetőségeit.

Kulcsszavak:

Közös Agrárpolitika, kifizető ügynökség, szervezeti struktúra, agrártámogatások, tagállamok

Köszönetnyilvánítás

Köszönöm Dr. Rieger László szakértelmét, hasznos tanácsait.

Irodalom

- Fehér I., Neszmélyi A.: 2003. Az Európai Unió agrár- és vidékfejlesztési kifizető ügynökségi rendszerének kialakítása
Neszmélyi A.:2004. A Közös Agrárpolitika intézményrendszerének kialakítása és tanulságai Szlovéniában
Kőrösi I.: 2004. Ausztria az Európai Unióban
Bakács A. – Novák T.– Túry G.:2004. Stratégiák és érdekérvényesítő képesség Csehország, Szlovákia, Szlovénia és az Európai Unió 2007-2013-as költségvetése
Agrártudományi Közlemények: 2008 A Közös Agrárpolitika intézményrendszerének kialakítása és tanulságai Szlovéniában
Kovács G.: 2008. Az agrártámogatások hasznosulása a gazdálkodói jövedelmekben.
Inotai A.: 2005. Magyarország az Európai Unióban
Dr. Mikó Z.:2013. Agrár-, és vidékfejlesztési igazgatás
Hutvágnerné Kasper J.: 2012. Ausztria LEADER megvalósítása
Makkay J.: 2015. Uniós agrártámogatások
Csornai G.:2006. Távérzékelési adatok és know-how a kormányzat szolgálatában
Szekeres Á.:2014. Aktuális térinformatikai fejlesztések a MePAR-ban
Papp M.:2008.A közös agrárpolitika alakulása a költségvetés tükrében (2006-2009)
Popp J.- Potori N. – Udovecz G.:2004. A Közös Agrárpolitika alkalmazása Magyarországon

The comparison of the Hungarian Common Agricultural Policy paying agency with the paying agencies of other European Union Member States

Abstract

I will present the Hungarian paying agency in comparison with paying agencies in Austria, Slovenia and Romania, drawing attention to the main similarities and the fundamental differences. I will place a bit more emphasis on describing the Hungarian situation, but highlight the main characteristics of the other paying agencies, as well. The purpose of the comparison is to demonstrate some benchmarks of the development made since 2004 and some deficiencies of the Hungarian system. The method of analysis is examining the differences in the field of preparedness of the Member States. In my opinion, the Hungarian paying agency is constantly and successfully adapting itself to the continuously changing national expectations and economic interests.

Keywords: paying agency, Common Agricultural Policy, comparison, member state, European Union, analysis

A KÖZVETLEN TÁMOGATÁSOK RENDSZERE A 2014-2020-AS KÖZÖS AGRÁRPOLITIKÁBAN, MEGYEI TAPASZTALATOK

RÁKÓCZI Attila

Szent István Egyetem – AGK Agrártudományi és Vidékfejlesztési Intézet, 5540 Szarvas, Szabadság út. 1-3., rakoczi.attila@gk.szie.hu

Bevezetés

Magyarország kiemelt természeti és környezeti adottságokkal bíró ország. Kedvező fekvése, jó talajadottságai révén a mezőgazdaság jelentős ágazatnak tekinthető hosszú évszázadok óta. Mezőgazdasági szerkezetének, birtokstruktúrájának sajátos jellemzői voltak a megelőző korokban. Nagymértékű változás volt a múlt század nagyüzemi termelése, de legalább ilyen mértékű változás volt hazánk Európai Unió (EU) csatlakozása is (Horváth – Komarek, 2016). A KAP előírásai, és támogatási rendszere új fejezetet nyitott a nemzeti agrárstratégiában.

Irodalmi áttekintés

Az ország növénytermesztési volumene európai viszonylatban is kimutatható. A búza vonatkozásában évről-évre 1 millió hektár vetésterületről, kukorica vonatkozásában 1-1,1 millió ha, gabonafélék esetében összesen 2,5-2,6 millió ha vetésterületről beszélhetünk. Időjárástól, és egyéb tényezőktől függően az országban évente megközelítőleg 4-5 millió tonna búza, 6-8 millió tonna kukorica, 1,4-1,6 millió tonna napraforgó termése kerül betakarításra. Gabonából összesen 13,5 millió tonna termett 2015-ben (KSH, 2016). Az agrárium tekintetében országon belül Békés megye kiemelt jelentőségű, hiszen adottságai révén az ország legjobb minőségű termőtalajaival bír. Az egyes növények vetésterületeinek adatait, arányait – az agrotechnikai feltételeken túl – a piaci viszonyok befolyásolják leginkább, de vitathatatlan tény, hogy egyre jelentősebb hatást gyakorolnak az agrártámogatások is a növények termesztésére.

A támogatások megoszlását tekintve nagyjából 2/3-ad rész az Európai Mezőgazdasági Garancia Alapra (EMGA), és 1/3-ad rész az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alapra (EMVA) fordítódik (Ackrill, 2000). A normatív jellegű EMGA támogatásokhoz jut hozzá legtöbb gazdálkodó, és ebből is területalapú támogatásokra (SAPS) érkezik a legtöbb támogatási igény (Somai, 2014). Hazánkban több mint 177 ezer gazdálkodó igényli évről-évre a SAPS-ot, melynek összes területi igénye meghaladja az 5 millió ha-t (BMKH-AVTF, 2017). Az egységnyi területre jutó támogatások az elmúlt évben a kezdetekhez képest közel megháromszorozódtak, mára nagyjából 70 ezer forint támogatás jut 1 ha területre alaptámogatás és zöldítési támogatás címen.

A Békés Megyei Kormányhivatal Agrár- és Vidékfejlesztést Támogató Főosztályától (BMKH-AVTF) származó adatok alapján láthatjuk, hogy a Békés megyében 15 217 termelő igényel 436 928,14 ha területre támogatást. Ez a megyei igénylők számát tekintve országosan a negyedik legtöbb igénylést, a megigényelt terület vonatkozásában országosan a második legtöbb igénylést jelenti. Az országos átlagbirtok-méret 27,91 ha, a megyénkben 28,71 ha, mely így nagyjából az országos átlagot tükrözi.

Békés megyére vonatkoztatott termőterületek tekintetében szintén a Békés Megyei Kormányhivatal, Agrár- és Vidékfejlesztést Támogató Főosztályától kapott adatokat vizsgálok (1. táblázat).

1. táblázat. A fontosabb szántóföldi növények megyei vetésterületének alakulása 2009 és 2016 között

növények (ha)/évek	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
kukorica ¹	113 639,14	106 444,89	119 885,31	111 319,39	95 896,58	93 935,14	93 508,81	85 935,42
őszi búza ²	108 745,32	100 082,71	90 591,55	105 184,69	110 150,46	105 091,77	89 710,69	90 415,32
napraforgó ³	74 238,12	63 748,42	71 929,21	71 254,18	73 849,86	70 241,97	76 376,34	73 596,43
káposztarepce ⁴	15 983,25	13 415,52	18 546,63	5 504,18	12 469,80	16 028,93	13 321,04	14 928,92
árpa ⁵	27 108,81	26 136,36	15 235,94	20 903,17	24 317,98	26 999,61	26 397,96	30 807,56
főbb növények területe összesen	339 714,64	309 827,90	316 188,64	314 165,61	316 684,68	312 297,42	299 314,84	295 683,65
egyéb	91 321,32	113 435,02	111 614,35	116 656,41	111 982,43	118 956,42	119 918,50	125 909,78
főbb+egyéb növények területe	431 035,96	423 262,92	427 802,99	430 822,02	428 667,11	431 253,84	419 233,34	421 593,43
pihentetett terület ⁶	1 109,73	9 073,37	5 429,89	2 439,28	2 332,82	1 619,36	13 215,67	15 334,57
igényelt terület	432 145,69	432 336,29	433 232,88	433 261,30	430 999,93	432 873,20	432 449,01	436 928,00

Table 1. The main crops and its sowing area between 2009 and 2016

1 – alapvetően árukukorica, de tartalmazza a minimális területű hibrid-, és csemegekukoricát is

2 – beleértve az őszi, és tavaszi búzát, durum-, és tönkölybúzákat is

3 – alapvetően napraforgó mag, de tartalmazza a minimális területű hibridterületeket is

4 – őszi-, és tavaszi káposztarepce, de tartalmazza minimális területű hibridterületeket is

5 – őszi-, és tavaszi árpa

6 – az ugaroltatott területeket (vetett-, és feketegar) nem tartalmazza

A táblázat adataiból kiderül, hogy a megyében a vetésciklust tekintve öt növény teszi ki a termőterületek 60-80 %-át évről-évre. A 3. táblázat adatait végigtekintve azonban látható, hogy a főbb növények vetésterülete folyamatos csökkenést mutat. 2009 és 2016 között nagyjából 10%-kal, azaz több mint 40 ezer ha-ral csökkent a főbb növények vetésterülete, és nőtt az egyéb növények területe. A kukorica esetében nagyobb arányú, míg a búzák esetében kisebb arányú volt a csökkenés. Ennek magyarázata itt is piaci tényezőkre vezethető vissza alapvetően, de

befolyásolhatják az agrártámogatási kritériumok is. A napraforgót, a repcét és az árpat közel azonos nagyságú területen vetették a gazdálkodók a megyében. Az előzőekből következik, hogy az egyéb növények összerülete is folyamatosan nőtt a fent megjelölt időszakban több mint 30 ezer ha-ral. A pihentetett területek aránya többszörösére nőtt az utóbbi években.

A legutóbbi, a 2014-2020-as KAP költségvetési időszak támogatási forrásaira irányuló közösségi egyeztetések során számos vita alakult ki a tagállamok között, hogy egyáltalán van-e létjogosultsága a KAP ekkora mértékű pénzügyi kereteire, összességében a támogatásokra (Rákóczi, 2016). Az egyeztetések eredményeként egy újabb környezetvédelmi előíráscsomagot vezettek be a 1306/2013/EU és az 1307/2013/EU rendeletekkel ahhoz, hogy a gazdálkodók hozzájuthassanak az agrár-, és vidékfejlesztési támogatásaihoz (Hart, 2015; Rákóczi-Barczi, 2015). A reform során bevezetésre került ún. zöld komponens, vagy a zöldítési előíráscsomag, mely még magasabb szintre emelte az eddigi környezet-, és a természetvédelmet az agrár-ökoszisztémákban. A zöldítés az ún. zöldítési rendelet, vagyis a 10/2015. (III. 13.) FM rendelet alapján az éghajlat és klíma szempontjából előnyös mezőgazdasági gyakorlatot jelenti. Ezek lényegi elemei a terménydiverzifikáció, az ún. EFA (Ecological Focus Area - ökológiai fókuszterület) kijelölése, és az állandó gyepterületek megőrzésének kötelezettsége. A terménydiverzifikáció azt jelenti, hogy minden gazdálkodónak aki, 10 ha, vagy e felett gazdálkodik kötelezően minimum 2 féle növényt kell termesztene, 15 ha szántóterület felett, a terület 5%-ának megfelelően EFA-t kell kijelölnie, 30 ha felett gazdálkodóknak pedig kötelezően minimum 3 féle növényt kell termeszteniük.

Anyag és módszer

A kutatás során azt vizsgálom, hogy az elmúlt 8 évben hogyan változott a Békés megyei művelt területek vetésszerkezete. Milyen átrendeződés figyelhető meg a főbb vetett növények területei, az egyéb növények területei között, valamint milyen mértékben és arányban nőtt a pihentetett területek aránya.

1. hipotézis: feltételezem, hogy a vetett növények arányát, a vetésszerkezetet tekintve jelentős átrendeződés figyelhető meg a Békés megyei mezőgazdálkodás által művelt területeken az elmúlt 8 évben.
2. hipotézis: feltételezem, hogy a 2015-től bevezetett zöldítési előírások, így a támogatásokhoz való maximális hozzájutás igénye hatással vannak a megye vetésszerkezetére, nőtt a területek diverzifikációja.
3. hipotézis: feltételezem, hogy a zöldítési előírások következtében jelentős mértékben nőtt a területek mezőgazdasági termelés alóli kivonása, a területpihentetés.

Elemzésem során a Békés Megyei Kormányhivatal, Agrár- és Vidékfejlesztést Támogató Főosztályának egységes kérelmekre vonatkozó adatait vizsgálom 2009-től 2016-ig. Utóbbi időszakban a 2015-ös év volt az első, mely során a 2014-2020 KAP költségvetési időszak EMGA forrásaira pályázhattunk, de az előírások betartása miatt már a 2014-es vetésszerkezet kialakításának is hatása volt a következő évi felkészülés miatt. Hipotéziseim tisztázására a főbb növények megyei vetésszerkezetének arányait vizsgálom 2009 és 2014 között, ezt összehasonlítva az új szabályok életbe lépését követő évek (2015, 2016) adataival. Ennek keretében a nagyobb területen vetett, általános vetésszerkezetben lévő növények egymáshoz viszonyított területi arányait, valamint az egyéb növények területi arányait is vizsgálom, de látnunk kell, hogy a területpihentetés (ugaroltatás) is egyre inkább előtérbe kerül, még az ilyen kedvező talajadottságokkal bíró megyékben is, mint Békés. Ennél a pontnál azonban azt is figyelembe kell venni, hogy a területek pihentetése összefüggést mutat-e más természeti tényezőkkel, mint a csapadékosabb, belvizes évszakok, és az ezekkel párhuzamosan megjelenő gazdálkodók által jelzett ún. vis maior jelenségekkel.

A vizsgálatom során mindhárom hipotézisem kiderítésére Microsoft Excel programban táblázatosan felvezettem az adatokat, és százalékosan viszonyítottuk egymáshoz az évi változások mértékét, illetve az egyes hasznosítások részarányát vizsgáltuk az évi igényelt területeken belül *idősoros elemzéssel*. A 2. hipotézisem tisztázására a területekhez tartozó részarány változásokat 2009 és 2016 között, de éveken belül is megvizsgáltam százalékpontokban kifejezve. A 3. hipotézisem kiderítésére IBM SPSS Statistics 23 típusú statisztikai program segítségével *Pearson-féle korrelációs együttható elemzést* is végeztem. Utóbbi elemzés azt a célt szolgálja, hogy kimutathassuk, hogy a mezőgazdaságban a művelés alól kivont (pihentetett) területek mértékei összefüggést mutatnak-e az évszakraonkénti előre nem látható vis maior események bejelentéseivel, és az ezekből adódó kivont területek nagyságával.

Eredmények és értékelésük

2. táblázat. A vetett növények területadat-változása a megelőző évekhez képest (M.e.:%)

növények (%) / évek	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	változás mértékben
kukorica	n.a.	-6,33	12,63	-7,15	-13,85	-2,05	-0,45	-8,10	-6,6
őszi búza	n.a.	-7,97	-9,48	16,11	4,72	-4,59	-14,64	0,79	-4,5
napraforgó	n.a.	-14,13	12,83	-0,94	3,64	-4,89	8,73	-3,64	-0,4
káposztarepce	n.a.	-16,07	38,25	-70,32	126,55	28,54	-16,89	12,07	-0,3
árpa	n.a.	-3,59	-41,71	37,20	16,34	11,03	-2,23	16,70	0,8
főbb növények össz.	-	-	-	-	-	-	-	-	-11,0
egyéb növények	n.a.	24,22	-1,61	4,52	-4,01	6,23	0,81	5,00	7,7
pihentetett terület	n.a.	717,62	-40,16	-55,08	-4,36	-30,58	716,10	16,03	3,2
összes évi igény	n.a.	0,04	0,21	0,01	-0,52	0,43	-0,10	1,04	n.r.

Table 2. The changing of the main crop's sowing area

Az 2. táblázat a 1. táblázatban feltüntetett adatok alapján gördítve mutatja az egyes növények területváltozásának adatait a megelőző évekhez képest. Az adatokból látható, hogy a kukorica vetésterületében ugrás volt tapasztalható 2011-ben, itt közel 13%-kal nőtt a vetésterület a megelőző évhez képest. Ugyanakkor 2013-ban viszont közel ekkora arányú esés, és 2016-ban további 8%-ot is meghaladó csökkenés volt megfigyelhető a növénynél. A búza esetében 2010-ben és 2011-ben is fokozatos területi csökkenés látható, majd 2012-ben jelentősen nőtt a vetésterület. Igazán nagy csökkenést 2015-ben láthatunk, itt 14%-ot meghaladó mértékben esett a megyei területméret. A napraforgó vetésterülete 2010-ben jelentősen csökkent a korábbi évhez képest, viszont 2012-ben nagyobb mértékben nőtt. Kisebb mértékű csökkenések megfigyelhetők az ezt követő években, 2015-ben viszont nőtt a terület, 2016-ban pedig 3,64%-kal csökkent. A káposztarepce vetésterülete hektikusan változott az évek során, 2012-ben drasztikus mértékben csökkent a megelőző évhez képest, a következő évben viszont jelentősen nőtt. 2015-ben közel 17%-kal tovább csökkent a terület. A repce vetésterületek alakulásában komoly befolyásoló szerepe van az időjárásnak (vetés, téli fagy, belvíz stb.). Az árpa esetében is nagyfokú ingadozásról számolhatunk be. 2011-ben 40%-ot is meghaladó területcsökkenést láthatunk, viszont a következő évben közel akkora arányú növekedést tapasztalhatunk. Az egyéb növények esetében 2010-ben volt 24%-ot meghaladó területcsökkenés, 2013-ig megközelítőleg stagnált a vetésterület. 2014-től folyamatosan nőtt az egyéb növények Békés megyei vetésterülete. A pihentetett területek nagysága 2010-ben több mint 700%-kal nőtt, az ezt követő években 2014-ig folyamatosan csökkent, 2015-től jelentősen megugrott a területadat.

A táblázat adatait végigtekintve szembevetjük, hogy csak a 2010-es évben az általános vetéskörnyékben vetett 5 főbb növényünk mindegyikében csökkent területméretet látunk, és ezzel együtt az egyéb növények, és a pihentetett területek méretében pedig növekedést tapasztalhatunk. Ennek magyarázata időjárási viszonyokra vezethető vissza, mivel a 2009 vége, és 2010 rendkívül csapadékos volt, így a belvíz jelentett problémát. Az őszi vetéseket kipusztította, a tavasziak vetését pedig megnehezítette az időjárás. 2010 és 2014 között a főbb növények vetésterületei egyenként kiegyenlítették egymást, viszont ezt követően a 2015-ös év volt az egyetlen (2010 után), ahol a legtöbb főbb növény vetésterülete csökkent a megelőző évhez képest. 2014-ben a következő év vetésszerkezetének kialakítása során, valamint 2015-ben az egyéb növények területében ugrásszerű növekedés látható, és ez igaz a pihentetett területek esetében is. Utóbbi összefüggések magyarázata lehet piaci jellegű is (kereslet, ár csökkenése), ugyanakkor az évek egybeesése miatt kijelenthetjük, hogy a KAP 2014-2020 ciklusának agrártámogatási előírásai is jelentős befolyásoló szereppel bírhettek a megyei vetésszerkezet alakulására. A táblázat utolsó oszlop a 2009-2016 évek közötti változás mértékét mutatja %-pontban kifejezve. A táblázatból kitűnik, hogy a kukorica és a búza részesedése folyamatos csökkenést mutatnak az évek alatt. A napraforgó, káposztarepce esetében kiegyenlítettebbek az éveken belüli területarányok, mely e növények iránti fokozottabb kereslettel magyarázható. Az árpa aránya ugyan növekedést mutat, de ennek vetésterülete viszont alacsonyabb. A mezőgazdasági területen termelt növények diverzitásnövekedését jól mutatja, hogy a főbb növények összterületen belüli területi aránya 11%-kal csökkent a két szélső időszakban, és ezzel párhuzamosan az egyéb növények vetésterülete, és az ugaroltatott területek nagysága nőtt a vizsgált időszakban, ezen belül is az utóbbi három gazdasági évben. Látható, hogy a KAP reformja által bevezetett zöldítési előírások elérték a jogalkotók célját, hatékonyan működnek a megyében.

A Pearson-féle korrelációs elemzést egyrészt 2009 és 2014 közötti évekre futtattam le (együttható értéke 0,989, így 0,01 érték mellett szignifikáns), másrészt a 2009 és 2016 közötti teljes időszakra (együttható értéke 0,166, mely nem mutat szignifikáns eltérést). Így megállapítható, hogy a vizsgált évek vonatkozásában szoros összefüggés mutatható ki a pihentetett területek és a vis maior bejelentések között 2014-ig, az összes vizsgált évre pedig nem. Látható, hogy 2015-ig a KAP új előírásainak bevezetéséig főként időjárási tényezők miatt pihentettek a gazdálkodók és önmaguktól minimálisan korlátozták e tevékenységüket. 2015 után viszont az új előírások, és így a maximális támogatás lehívások eléréseért önmaguktól is vontak ki nagyobb területeket a gazdálkodók a művelés alól, és e döntésüket nem befolyásolta közvetlenül az időjárás kedvezőtlenége.

Következtetések

Mindhárom hipotézisem beigazolódt. Békés megyében a vetett növények arányát, a vetésforgót tekintve jelentős átrendeződés volt megfigyelhető a mezőgazdálkodás által művelt területeken az elmúlt 8 évben. A főbb növények vetésterülete kimutathatóan csökkent, az egyéb növények területe pedig nőtt. A 2015-től bevezetett zöldítési előírások, a támogatásokhoz való maximális hozzájárulás igénye hatással van a megye vetésszerkezetére, nőtt a területek növénydiverzifikációja. A KAP támogatás előírásai jelentős hatással vannak az agrártáj-használatra, és pár év alatt mérhető, kimutatható változásokat eredményeztek a bevezetett intézkedések.

Összefoglalás

Békés megye területének szinte egésze mezőgazdasági művelés alatt áll. A jó minőségű termények mellett fontos, hogy magas termésátlagok jellemzőek a térségre. Utóbbiakból kifolyólag nem volt jellemző a területpihentetés gyakorlata. A közös agrárpolitika (KAP) Agenda2000 nevű reformja már felvillantotta az ugaroltatás követelményét, azonban hosszú ideig ezt sikerült mellőzniük a magyar gazdálkodóknak. A KAP legutóbbi reformja számos új előírást hozott a mezőgazdasági termelők életébe. Ide tartozik a zöldítési előírások köre is. A kutatás során megvizsgáltuk a megyei területalapú támogatások igénylési adatait, méret és hasznosítás vonatkozásában 2009 és 2016 között. Statisztikai elemzéseket végeztünk a területadatok és a hasznosítások vonatkozásában. Megállapítást nyert, hogy a gazdaságok általános vetésforgójára jellemző néhány főbb növény területe az utóbbi években kimutathatóan csökkent, a mezőgazdasági területek növénydiverzifikációja nőtt, valamint jelentősen emelkedett a pihentetett területek aránya, mely a kultúrnövények „kárára” történt. A KAP reformok következtében jelentősen változott a megye vetésszerkezete az elmúlt nyolc évben.

Kulcsszavak: közvetlen támogatás, közös agrárpolitika, zöldítés, területhasználat

Irodalom

Ackrill, R. (2000): Common Agricultural Policy 9. Scheffield: A&C Black. 243 p.

Békés Megyei Kormányhivatal, Agrár-, és Vidékfejlesztést Támogató Főosztálya (*BMKH-AVTF*) (2017):

Adatszolgáltatás: A 2016. évi egységes kérelemben feltüntetett országos és megyei területi adatok.

Hart, K. (2015): Green direct payments: implementation choices of nine Member States and their environmental implications. <http://www.eeb.org/index.cfm?LinkServID=0DFEF8B2-5056-B741DB05EBEF517EDCCB>.

Horváth J. – Komarek L. (2016): A világ mezőgazdaságának fejlődési tendenciái. Szegedi Tudományegyetem Mezőgazdasági Kar, Hódmezővásárhely, 269 p.

Központi Statisztikai Hivatal (KSH) (2016): Statisztikai tükör, 2016. szeptember 27.- Fontosabb növények vetésterülete, 2016. július 1. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/gyor/vet/vet1606.pdf>

Rákóczi A. – Barczy A. (2015): A Körös–Maros Nemzeti Parkért Egyesület kunhalmok védelméért folytatott tevékenységének eredményei 20 év távlatából. In: *Civil Szemle* XII. (2) 57–74. p.

Rákóczi A. (2016): Kunhalmok és emberek az évezredek sodrában. A Magyar Természettudományi Társulat, Budapest, 35-41. pp.

Somai, M. (2014). Agrártámogatások az Európai Unióban. http://real.mtak.hu/17418/1/Somai_Agr%C3%A1rt%C3%A1mogat%C3%A1sok....pdf

The system of direct payments in the common agricultural policy between 2014-2020, county's experiences

Abstract

Békés County has good agricultural qualities: one of these important qualities is the high quality arable land. Almost the whole area of the county is used for arable farming. Apart from the high quality crops it is important that high production rates are typical at this area. Due to these factors set-aside was not common practice only were used where crop rotation and agrotechnics required it.

The Common Agricultural Policy (CAP) called Agenda2000 already suggested the requirement of set-aside, however, it was not used by Hungarian farmers for years in practice.

The latest reform generated by the CAP has brought many new requirements for farmers related to the payment of agricultural support. Among these are the spectrum of greening requirements. During our research we examined the land using data in the county from 2009 to 2016.

We analyzed the statistics from the perspective of area-data and use of land. We determined that in the general crop rotation of the farms, the area of a few main crops was typically decreased and plant diversification in agricultural areas grew, the ratio of set-aside lands significantly increased to the „disadvantage” of cultivars. It is apparent that due to the latest CAP reforms planting structure has changed a great deal in the county in the past eight years

Keywords: direct payments, common agricultural policy, greening, land using

A DÉL-ALFÖLDI RÉGIÓ NÉPESSÉGMEGTARTÓ EREJE AZ AGRÁR-VIDÉKFEJLESZTÉSI POLITIKÁK VISZONYLATÁBAN 2010-BEN

SZABÓ Csaba – EGRI Zoltán

Bevezetés

Az uniós agrárpolitika az Európai Unió költségvetésének több mint 38%-át teszi ki. A közös források valószínű csökkenésével, aminek egyik oka lehet a Brexit, a költségvetés pénzeinek degresszióját elsősorban a Közös Agrárpolitika alappillérei forrásainak a mérséklésében látják az uniós vezetők, ami nagy kihatással lehet Magyarország jövőbeli agrár- és vidékfejlesztési politikájára. Két kiemelkedő célterületre koncentráltak a megalapítása és folyamatos felülvizsgálata során, az egyik az elérhető és kiegyensúlyozott áru élelmiszerek biztosítása a tagállamok számára. A másik a gazdák, vidéken élő emberek életszínvonalának megtartása és emelése, mindazonáltal, hogy fontos környezeti szempontokat is figyelembe vesznek. A vidéki lakosság megőrzése is fontos az eljövendő kihívásokhoz történő alkalmazkodásban. A globális verseny kiszélesedésének a károsultjai leginkább a rurális területek, amin javítani leginkább a lokális gazdaság indukálásával, továbbá a külső erőforrásokat kihasználva a periférikus kitétséget csökkentve lehet. A célom elsősorban, hogy feltárjam, vidékgazdaság népségmegtartó erejének helyzetét 2010-ben a dél-alföldi régióban.

Irodalmi áttekintés

A Római szerződés életre hívásával megszülető KAP még eleinte csak mezőgazdasági célokat szolgált, de az ezredfordulóra már a vidékfejlesztés is megerősítést nyert. Ezáltal már nem csak a mezőgazdasági célok szolgálnak, hanem a társadalom és a kultúra megőrzését is szolgálja.

A vidék fogalmának meghatározása nem egyszerű, ugyanis mind egy, olyan komplex fogalom, ami nagyon sokrétű tényezőből áll össze. Egy OECD-nek készített jelentés alapján azon kistérségek tartoztak ide, amik népsűrűsége nem érte el a 150 fő/km² értéket. Ezen lehatárolási metodika alapján Magyarország 97%-a vidékiesnek minősül. A későbbi viták folyamán inkább a város és vidék, vagyis centrum és periféria függőségi kapcsolatainak a feltárását próbálták erősíteni a magyar kutatók. Az egyik legelfogadottabb tézis Csatári nevéhez fűződik, miszerint azon kistérségek tekinthetők rurálisnak, ahol a népesség fele él 120 fő/km²-nél alacsonyabb népsűrűségű területen. Tovább bontotta vidékies, városias és erőteljesen városias típusok szerint, amiket kistérségi kategóriának tekintett, valamint településszerkezetileg is felosztotta: aprófalvas, tanya, mezővárosias és kisvárosias besorolás szerint. (Csatári 2000) Kovách szerint „a vidékkutatások megosztottsága és interdiszciplinaritása miatt a szocializmust követő korszak és az ezredforduló vidéki történéseinek megértése szükségszerűen multidimenziális feladat” (Kovách, 2013)

Magyarország vidékpolitikájának Európai Uniói közösségi szintre történő emelésével és az uniós szintű agrárpolitika alkalmazásával további differenciálódás megy végbe. Az agrár- és regionális fejlesztési politika közösségi alkalmazásával kapcsolatban több tanulmány is megjelent, ilyen a SEGRIA projekt 2010-ben. Ez a kutatás megyei, azaz NUTS3-as szinten zajlott és leginkább a mezőgazdaság, az élelmiszeripar és a fiatalok helyzetére fókuszált, de hazánk esetében nem mutatott ki lényegi különbségeket.

A mezőgazdaság és a vidékfejlesztés szoros összefüggésben vizsgálható mind a magyar és az Európai Unió fejlesztéspolitikáiban. A Bizottság felismerte, hogy az eddigi törekvések nem elegendőek a versenyképesség és a társadalmi jólét fenntartható megerősítéséhez. Ennél fogva elkészítették az Európa 2020 stratégiát, mely kiemelt célként kezeli nemcsak a vidék, hanem az egész közösség gazdasági és társadalmi problémáit. Szerintük Európa válaszául előtt áll és három kimenetele van: növekedik, stagnál vagy elmarad.

A jövő bizonytalan, de már vannak, olyan fejlemények, amik irányt mutatnak a jövő fejlesztéspolitikájához. Egy tanulmány alapján a 2020 utáni ciklusban már nem kétpilléres lesz a Közös Agrárpolitika, hanem három. Az első pillérben az élelmiszerbiztonság és kockázatkezelés mellett a jövedelemtámogatás kap helyet. A másodikban a zöldítés továbbvitele és a klímaváltozásnak való megfelelés és a harmadikban pedig az élhető vidék, innovációk és foglalkoztatás foglalna helyet. (Theo Vogelzang, Petra Berkhout, Anne van Doorn, Roel Jongeneel, Krijn Poppe, Bert Smit en Ida Terluin, 2016)

Anyag és módszer

Ezen fejezetben részletezem, hogy milyen módszerekkel szándékoztam feltárni a dél-alföldi régió területi különbségeit. Ezt a három NUTS3-as területi egységet összesen 27 LAU1-es térség alkotja. A LAU1-es szint az Európai Unió lehatárolása szerint úgy fogható fel, mint egy több települést tartalmazó halmaz, ez nálunk a járási

szint. Az adatokat a TEIR rendszeréből kértem le a 2010-es évre. Közigazgatásilag még nem léteztek járások ezen táj, az adatok a települési szint aggregálásával jöttek létre. Az alábbi 13 mutatót használtam, hogy feltárjam a Dél-Alföld népességmegtartó erejét. Az elemzés során az IBM SPSS statisztikai adatelemző szoftverét használtam, mely segítségével faktoranalízist és klaszterelemzést alkalmaztam.

A faktoranalízis az elemzésbe bevont mutatók közötti kapcsolatok feltárását, vagyis azoknak irányát és erősségét mutatja be a számunkra. A klaszterelemzés egy dimenziócsökkentő eljárás, melynek következtében a területi egységeket rendezzük csoportokba. A kialakult 6 klasztert kielemeztem az egyes mutatók alapján, és szemléltetés céljából a létrejött csoportokat térképen ábrázoltam az Arcmap nevű térinformatikai programmal.

Az alábbi mutatókat vettem elemzés alá:

1. táblázat. Felhasznált mutatók (saját szerk.)

Mutató neve (1)	Mértékegység (2)
Fiatal mezőgazdasági termelők indulásához nyújtandó támogatás (kifizetett.)	db
Mikrovállalkozások létrehozására és fejlesztésére nyújtott támogatás	Ft/fő
Állandó népességből a 18-59 évesek	fő/1000
Nettó migráció	%
Népsűrűség	fő/km ²
Népesség	fő
Állattartó gazdaságok száma	db/fő
Versenyképességet javító intézkedések	Ft/db
Vidékfejlesztési intézkedések	Ft/db
Foglalkoztatási ráta	%
Mezőgazdasági területek nagysága	hektár
Idő szerinti optimalizálás esetén a leggyorsabb út hossza a régióközpontig	perc
Helyi lakáscélú támogatásban részesültek száma	fő

Table 1. Indicators which I used

(1) Name of indicators, (2) Measures

Rotált faktorsúly mátrix

A korreláció milyenségét a Rotált Faktorsúly Mátrix mutatja meg. Az elemzés során kapott eredmények -1 és 1 között helyezkednek el, minél közelebb helyezkedik el egy érték az intervallum szélei felé, annál erősebb a korreláció.

2. táblázat. Rotált faktorsúly mátrix (saját szerk.)

Mutató (1)	1. fakt.(2)	2. fakt. (3)	3. fakt.(4)
Állattartó gazdaságok száma/fő	0,844	-	-
Versenyképességet javító intézkedések	0,768	-	-
Fiatal mg. termelők indulásához nyújtandó támogatás (kif.)	0,761	-	-
Mezőgazdasági területek nagysága	0,747	-	-
Népesség	0,639	0,592	-
Állandó népességből a 18-59 évesek száma	-0,635	0,593	-
Vidékfejlesztési intézkedések száma	-	-0,847	-
Mikrovállalkozások létrehozára. és fejl. nyújtandó támogatás	-	-0,757	-
Népsűrűség	-	-0,616	-
Helyi lakáscélú támogatásban részesültek száma	-	0,587	-
Idő szerinti a leggyorsabb út hossza percben a régióközpontig	-	-	0,816
Nettó migráció	-	-	-0,729
Foglalkoztatási ráta	-	-	0,715

Table 2. Rotated Component Matrix

(1). Indicators, (2). 1 factor (3). 2 factor (4). 3. factor

1. faktor: „Mezőgazdaság demográfiája”

Ebbe a faktorba hat mutató került be, mind 0,5 fölötti értékkel, ami erős korrelációra utal az egyes indexek között. Vagyis minél nagyobb a versenyképességet javító intézkedések száma, annál nagyobb állattartó gazdaságok száma, a fiatal mezőgazdasági termelők indulásához nyújtandó támogatás, mezőgazdasági területek nagysága, népesség szám. E mutatókkal ellentétes mozgást mutat az állandó népességből a 18-59 évesek száma. Ennek következtében megállapítható, hogy például ahol magasabb mezőgazdasági területeknek nagysága az adott járásban, annál kisebb a 18-59 évesek száma.

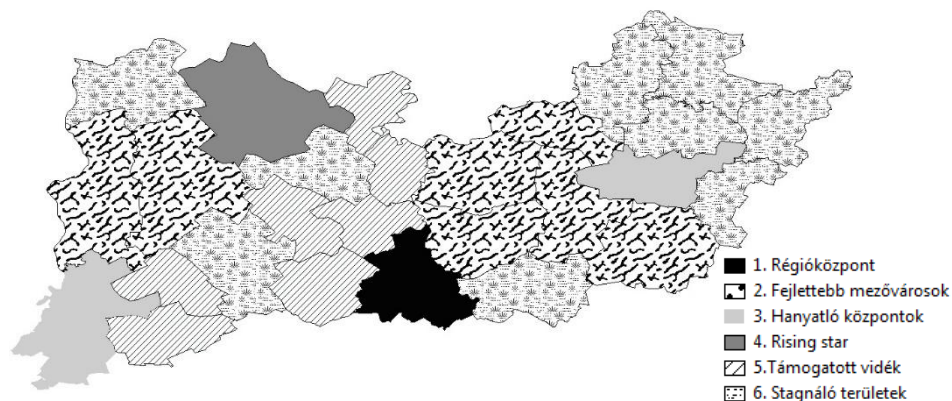
2. faktor: „Támogatott vidék”

Eme csoportba négy index került, de erős kapcsolatot mutat a népesség és az állandó népességből a 18-59 évesek száma közötti mutatókkal is. A helyi lakáscélú támogatásban részesültek száma annál alacsonyabb, minél magasabb a vidékfejlesztési intézkedések száma, mikrovállalkozások létrehozásához és fejlesztésére nyújtandó támogatás összege vagy a népsűrűség.

3. faktor: „Munkánélküli periféria”

Mindössze csak három, de annál szemléletesebb mutatók kerültek be ezen csoportba. Pontosabban megmutatja, hogy a régióközponttól való távolság milyen kapcsolatban van a migrációs egyenleggel. Az elvándorlás leginkább a régióközponttól legtávolabbi helyeken a legnagyobb. A foglalkoztatási ráta is a régióközponthoz közelebbi helyeken a nagyobb.

Eredmények és értékelésük

1. ábra. 2010-es klaszterek (saját szerk.)

Figure 1. Clusters in 2010

(1). Central of region, (2). Developed agricultural cities, (3). Failing centres, (4). Rising star, (5). Supported country (6). Stagnate areas

Létrejött klaszterek 2010-ben

1. „Régióközpont”

A szegedi járás alkotja ezen csoportot, ahol a legmagasabb a népsűrűség. Alacsony mikrovállalkozások számára nyújtott támogatások, a munkaképes korúak száma itt a legnagyobb. A migrációs egyenleg nulla értéket mutat, vagyis nem is nő és nem is fogyatkozik a lakosok száma. A versenyképességet javító intézkedések összege alacsonyabb az átlagnál, de a foglalkoztatási ráta igen magas. A helyi lakáscélú támogatás is sokan, átlag feletti mértékben veszik igénybe, mivel ez alkotja a régió központját.

2. „Fejlettebb mezővárosok”

Ezek a másodlagos fejlettségű mezőgazdasági jellegű járások a régióban, mint Hódmezővásárhely, Mezőkovácsháza vagy éppen Szarvas. Magas a mezőgazdasági hasznosítású területek nagysága és az alacsony népsűrűség. A nettó migráció igencsak jelentős mértékű, vagyis fogy a népesség. A versenyképesség javító és vidékfejlesztést támogató intézkedéseknek a kedvezményezettjei. A foglalkoztatás átlag közeli, 61%-os.

3. „Hanyatló központok”

Két járás, a békéscsabai és a baja tartozik ide. Magas az elvándorlás a régió átlagához viszonyítva, de a foglalkoztatás is igencsak átlag alatti. Az állattartók aránya alacsony és a munkaképes korú lakosság is. A vidékfejlesztési intézkedések és fiatalgazda támogatások is enyhén az átlag alatt vannak

4. „Rising star”

A Kecskeméti járás tartozik ide. Az elvándorlást tekintve ennél a járásnál láthatunk pozitív értéket, vagyis Kecskemét népessége nő, ami a Budapesthez való közelsége és az autópálya miatt is értelmezhető. Magas foglalkoztatási rátával rendelkezik, a munkaképes korú népesség is igencsak átlagot meghaladó mértékű. Itt adták be a régióban a legtöbb nyertes fiatal gazda pályázatot. A mezőgazdasági területek nagysága és az egy versenyképességet javító intézkedésekre kifizetett összeg itt a legmagasabb. A helyi lakáscélú támogatásban részesültek száma itt a nagyobb.

5. „Támogatott vidék”

Többek között a Bácsalmási, Csongrádi, Mórahalmi és a Tiszakécskei járás is ebben a klaszterben van. A munkaképes korú lakosság és a népsűrűség itt a legalacsonyabb. A migráció negatív értékű, de nem jelentős. A fejlesztéspolitikának köszönhetően a legtöbb támogatás ide érkezik a régióban. A mikrovállalkozásoknak nyújtott támogatások egy főre eső összege itt a legmagasabb, az átlag háromszorosa. Az egy támogatásra eső vidékfejlesztési intézkedések összege is az átlag kétszerese, valamint magas az állattartók egy főre jutó állattartók száma.

6. „Stagnáló területek”

A legtöbb mutatóban az átlaghoz közeli járásokat tartalmaz, ilyen a gyulai vagy gyomai vagy éppen a kiskunfélegyházi járás. Igen alacsony a munkaképes korú lakosság, ez lehet egyrészt az oka az nagyon kevés fiatal gazda pályázatnak. Az egy támogatásra jutó versenyképességi intézkedések és vidékfejlesztési intézkedések összege is igen csak alacsony.

Következtetések

A legfontosabb következtetésem, hogy az egész lehatárolt terület sürgető népességmegtartó problémával küzd, kivéve Kecskemétet és agglomerációját. A munkaképes korú lakosság leginkább a nagyvárosokban összpontosul, ahol magas a foglalkoztatás. A versenyképességi és vidékfejlesztési támogatások a fogyatkozó népességű, rurális területekre összpontosulnak. Jelentős változásoknak néznek elébe a fogyatkozó lakosságú nagyobb városok, mint Békéscsaba. A jellemzően mezőgazdasággal és élelmiszeriparral foglalkozó területeken is jelentősen csökken a népesség, de a városias területeket is sújtja. A mezőgazdaság és kapcsolódó ágazatok népességmegtartó ereje alacsony.

Összefoglalás

A dél-alföldi régiót LAU1-es szinten vizsgáltam a 2010-es évre, összesen 27 járást néztem meg. Az indikátorokat a TEIR rendszeréből kéretem le, amiken faktoranalízist és klaszterelemzést végeztem az IBM SPSS programmal. Az eredményeket térképen ábrázoltam egy térinformatikai szoftverrel. Összegzésül elmondható, hogy Szeged központi szerepe megkérdőjelezhetetlen, de Kecskemét és agglomerációja erősen fejlődik. A versenyképességet és vidékfejlesztést szolgáló támogatások a fogyatkozó népességű területekre koncentrálnak. Magyarországi vidék felzárkózásában kiemelt szerep jut az Európai Unió által nyújtott támogatások célszerű felhasználásának. További célom, hogy kutatásom során vizsgáljam, hogy 2010-től milyen változások történtek napjainkig és mik a lehetséges irányvonalak a támogatási és fejlesztési politikában, elsősorban Magyarországon, valamint Kelet-Közép-Európában.

Irodalom

1. Csatári Bálint (2000): A magyarországi kistérségek vidékiség-kritériumai. In: Magyarország területi szerkezete és folyamatai az ezredfordulón (Szerk.: Horváth Gyula és Rechnitzer János). MTA RKK, Pécs. pp. 193-217.
2. Az Európai Bizottság közleménye (2010): Európa 2020 Az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés stratégiája, Brüsszel
3. Kovács András Donát, Farkas Jenő Zsolt, Perger Éva (2015): A vidék fogalma, lehatárolása és új tipológiai kísérlete, Tér és társadalom
4. Kovács I. (2013): A vidék az ezredfordulón: A jelenkori magyar társadalom szervezeti és hatalmi változásai. Argumentum Kiadó, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet, Budapest
5. Theo Vogelzang (LEI), Petra Berkhout (LEI), Anne van Doorn (Alterra), Roel Jongeneel, Krijn Poppe (LEI), Bert Smit (LEI) en Ida Terluin (LEI) (2016): Management summary LEI report 2016 009, april 201 'Hacking the CAP Options to redesign the European agricultural policy after 2020

The population retaining ability of the Southern Alföld Region in relation with the agricultural development policies in 2010

The region of the Southern Alföld I was examined it on a LAU1 level in 2010. I looked at altogether 27 districts. I downloaded indicators from TEIR system and after I was made factor analysis and a cluster analysis with software which name is IBM SPSS. I illustrated the results on a map with a geographical information programme. Summary, I can say that Szeged is a centre of region and this role is unquestionable, but Kecskemét and his agglomeration develop strongly. The competitiveness and rural development supports are concentrated these areas which have a low population density and decreasing population. My next aim is that I would like to analyze what kind of changes happened after 2010 to until our days and which possibilities have in development and supporting politics in Hungary and Central and Eastern Europe.

A publikáció az EFOP-3.6.1-16-2016-00016 projekt támogatásával jött létre.